

ביאור הדף מסכת שבועות דף מ"ב

מביאה הגמרא מעשה באדם שתבע את חברו על חוב של שש מאות זוזים, והשיב לו הנתבע שהשבתי לך כבר מאה חבילות של עפצים שהיו מסודרים בכל חבילה שישה שישה, ושניים זוז כל אחד.

ואמר לו התובע שלא היו בכל חבילה אלא ארבע וממילא הוא חייב לו עוד מאתיים זוז. ובאו שני עדים והעידו שאכן היו בכל חבילה ארבעה ולא שישה.

ואמר רבא שהוחזק הנתבע ככפרן, ולכן לא נאמן בטענתו

ושאל אותו רמי בר חמא שהרי רבא עצמו אמר שכל דבר שלא מוטל על האדם לזכור, הוא לא הוחזק ככפרן אם טעה בו. והשיב לו רבא שדבר כזה מוטל על האדם לזכור.

מעשה נוסף מביאה הגמרא שאדם תבע מחבירו שישיב לו מאה זוזים שהוא הלווה לו בשטר חוב, והשיב לו חבירו שהוא כבר פרע לו את החוב, והודה התובע שאכן הוא פרע את השטר, אלא שהוא חייב לו מאה זוזים מחמת סיבה אחרת.

ופסק רב נחמן שכיון שהוא הודה שהשטר פרוע הוא לא יכול לגבות בשטר זה. אבל רב פפא חולק וסובר שהוא יכול לגבות בו,

ושואלת הגמרא לדעת רב פפא שהיה מעשה דומה שבו רב פפא פסק שאי אפשר לגבות בשטר. שהיה מעשה באדם שתבע מחבירו מאה זוזים בשטר, וטען הנתבע שהוא קיבל את החוב כדי לקנות שוורים לשחיטה, ולאחר ששחט אותם בא המלווה לקצביה שהוא מכר שם את הבשר ונטל את מעותיו. והודה התובע שאכן כך היה, אלא שטען שהלווה חייב לו מאה זוזים נוספים ממקום אחד.

ושם פסק רב פפא שכיון שהודה המלווה שהשטר פרוע אינו יכול לגבות בו. ומדוע כאן פסק רב פפא שהוא כן יכול לגבות בו.

ועונה הגמרא ששם כיון שכל מה שהוא נתן לו את ההלוואה היה כדי לקנות את השוורים, ומהם עצמם הוא קיבל את הכסף בחזרה הרי זה ריעותא בשטר ואי אפשר יותר לגבות ממנו, אבל כאן יתכן באמת שהוא באמת חייב לו ממקום אחר.

ולמעשה פסק רב פפי להלכה שבאופן הראשון באמת יכול לגבות מהשטר, וכדעת רב פפא, אך רב ששת בריה דרב אידי פסק שהורע כח השטר ואי אפשר לגבות בו יותר. ופוסקת כך הגמרא להלכה.

אמנם כל זה דווקא באופן שהפרעון היה בפני עדים אלא שלא הזכיר שהפרעון היה על החוב שבשטר, שכיון שהפרעון היה בפני עדים הורע כח השטר, אבל אם הפרעון היה בינו לבינו ולא היו עדים בזה, כיון שיכל המלווה לומר לא היו דברי מעולם, לא הורע כח השטר במה שהוא אומר שהוא חייב לו מחמת דבר אחר.

וכפי שהיה מעשה עם אבימי בנו של ר' אבהו שהיה אדם שלווה לחבירו כסף, ואמר למלווה שאם הוא יטען שלא פרע הוא יאמין לו. ולאחר מכן פרע לו את החוב בפני עדים. ולמרות את תבע המלווה את הלווה וטען שהוא לא פרע את החוב.

ואמרו אביי ורבא שכיון שהלווה קיבל על עצמו להאמין למלווה אפילו שיש לו עדים הוא אינו יכול לטעון פרעתי.

מעשה נוסף מביאה הגמרא באדם שלווה מחברו כסף, ואמר הלווה למלווה שאם הוא יטען שלא פרע הוא יאמין לו. ולאחר מכן פרע לו את החוב בפני עדים, ואמרו אביי ורבא שכיון שהוא קיבל עליו להאמין הוא חייב לשלם לו למרות שיש לו עדים שפרע, אך אמר להם רב פפא, שאמנם הוא קיבל על עצמו להאמינו יותר מאשר אם הוא יהיה סבור בעצמו ששילם, אבל לא יותר מעדים שיעידו שהוא שילם, ולכן הוא פטור מלשלם.

מביאה הגמרא מעשה נוסף באדם שלווה כסף מחבירו ואמר למלווה שהוא נאמן עליו כשני עדים, שאם הוא יאמר לו שהוא לא פרע את החוב הוא יישלם. ופרע לו את החוב בפני שלושה אנשים. ואמר רב פפא שכיון שהלווה האמין למלווה כמו שני עדים ולא כמו שלושה ולכן הוא פטור מלשלם שוב את החוב.

אך אמר רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא שמה שאמרו חכמים שהולכים אחרי רוב דעות, זה בגלל שיש אומדנא שכמה שיותר אנשים אומרים כך זה אומר שהם בקיאים יותר, אבל לגבי עדות, כיון ששני עדים כשרים כמו מאה ואין עדיפות במאה יותר משנים ולכן אם הוא האמינו כשניים הרי זה כאילו האמינו כמאה עדים.

ויש שאמרו אמרו שאמר רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא שמה שאמרו חכמים שהולכים אחרי רוב דעות, זה בגלל שיש אומדנא שכמה שיותר אנשים אומרים כך זה אומר שהם בקיאים יותר, אבל לגבי עדות, כיון ששני עדים כשרים כמו מאה ואין עדיפות במאה יותר משנים ולכן אם הוא האמינו כשניים הרי זה כאילו האמינו כמאה עדים. אבל אם הוא אמר לו שאתה נאמן עלי כשלושה עדים, ופרע לו בפני ארבעה עדים הוא כן נאמן, כיון שרואים ממה שהוא אמר שלושה ולא שנים, שהוא מחשיב דעות נוספות כנאמנות נוספת, ולא מאמינו כארבעה אלא רק כשלושה.

במשנה התבאר שאין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן, ואין משביעין את הקטן. ומבאר הגמרא שלומדים זאת מהפסוק "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור", ואין נתינת קטן נחשבת כלל לנתינה.

במשנה התבאר שנשבעים לקטן ולהקדש. ושואלת הגמרא שהרי ברישא התבאר שאין נשבעים על טענת שוטה וקטן, ותירץ רב שכאן מדובר בקטן שבא בטענה על חוב שהנתבע היה חייב לאביו, וכדעת רבי אליעזר בן יעקב בברייתא.

ששנינו בברייתא שרבי אליעזר בן יעקב אומר שפעמים שאדם נשבע מחמת הודאת עצמו, וכגון שאמר אדם לחבירו מנה היה לאביך ביד, והאכלתיו פרס וכלומר שחצי מתוכו שילמתי לו, הרי זה נשבע, וזהו שנשבע על טענת עצמו.

אך חכמים חולקים וסוברים שבאופן כזה הוא פטור משבועה, כי הרי הוא כמשיב אבידה, שפטור משבועה, כי לולי הודאתו לא היה הבן יודע שהוא היה חייב לאביו.

ותמיהה הגמרא וכי ר' אליעזר בן יעקב חולק על הדין שמשיב אבידה פטור משבועה. ותירץ רב שכאן לדעת רבי אליעזר בן יעקב אינו כמשיב אבידה, כי מדובר שהיתום תבע אותו שהוא חייב לאביו, אלא שהוא קטן. ולכן אין זו טענה גמורה, ולדעת חכמים אינו נשבע על טענה זו.

ושואלת הגמרא שהרי התבאר במשנה שאין נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן. ולכן מבאר הגמרא שכוונת רב שהוא גדול, אלא שקוראים לו קטן כי לגבי ענייני אביו הוא נחשב כקטן, ואין זו תביעה גמורה.

ועדיין שואלת הגמרא מדוע אמר רבי אליעזר בן יעקב שכאן הוא נשבע על טענת עצמו, הרי מדובר שהבן תבע אותו על החוב לאביו.

ומנסה הגמרא לבאר שכוונת רבי אליעזר בן יעקב שהוא נשבע על טענת אחרים מחמת הודאת עצמו. אך תמיהה הגמרא שהרי כל מקום שאדם נשבע כמודה במקצת, זה טענת אחרים והודאת עצמו, ומה שונה כאן משאר מקומות.

עמוד ב'

ולכן אומרת הגמרא שמה נחלקו רבי אליעזר בן יעקב וחכמים, זה האם באופן כזה של מודה במקצת הטענה בטענה שטענו בנו של המלווה דינו כמודה במקצת שחייב שבועה או לא.

ומבאר הגמרא שנחלקו האם שייכת כאן הסברה שאמר רבה לגבי מודה במקצת.

שאמר רבה מפני מה אמרה התורה שמודה מקצת הטענה ישבע אפילו שיכל לכפור הכל ולהיפטר, כי יש חזקה שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ולכן הוא לא כפר את כל החוב, ומה שהודה רק בחלק זה כיון שאין לו כעת מעות, ולכן הוא השתמט ממנו בנתיים והודה בחלק, והוא סבור שכשיהיו לו מעות הוא יודה, ולכן אנו מחייבים אותו שבועה כדי שיודה מיד.

ונחלקו רבי אליעזר בן יעקב וחכמים האם סברא זו שייכת גם באדם שמודה במקצת לבנו של המלווה, לדעת רבי אליעזר בן יעקב אף באופן כזה אין אדם מעיז פניו בפני בנו של בעל חוב, ולכן הוא חייב שבועה, אבל לדעת חכמים אדם לא מעיז פניו רק בפני בעל חוב, אבל בפני בנו של בעל חוב הוא כן מעיז פניו ולכן אם בכל זאת הוא הודה במקצת, דינו כמשיב אבידה ופטור משבועה.

ולמעשה התבאר בגמרא שהמשנה שאומרת שנשבעים על טענת קטן, הכוונה לגדול בטענת אביו שנחשב קטן וכדעת רבי אליעזר בן יעקב שנשבעים אף על מודה במקצת בחוב של אביו.

ומקשה הגמרא שהרי בתחילת המשנה התבאר שאדם שאמר לחבירו מנה לאבא בידך, והוא הודה רק בחמישים וכפר בחמישים הוא פטור משבועה, כי הרי הוא כמשיב אבידה, והרי זה לא כדעת רבי אליעזר בן יעקב שסובר שבאופן כזה הוא חייב שבועה.

ועונה הגמרא ששם מדובר שהבן לא טען שהוא יודע בוודאות שאותו אדם היה חייב לאביו, ולכן הוא פטור משבועה, אבל כאן מדובר שהבן טוען שהוא יודע שהנתבע היה חייב לאביו, ולכן דינו כמודה במקצת שחייב שבועה.

אמנם שמואל ביאר את המשנה באופן אחר, שמא שאמרה המשנה שנשבעים לקטן, הכוונה שנשבעים וגובים חוב מהקטן, וכגון באופן שהנתבע מוציא שטר שאביו של הקטן היתום היה חייב לו כסף, שאינו יכול לגבות את השטר מהירושה בלא שנשבע שלא קיבל מאביו. וכן מה שאמרה המשנה שנשבעים להקדש הכוונה שלא גובים חוב מההקדש בלא שבועה, ואפילו אם יש לתובע שטר שהנכסים הללו היו משועבדים לו לפני שהמקדיש הקדיש אותם.

שואלת הגמרא שהרי כבר שנינו במשנה לקמן את הדין הזה שמנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה, ומדוע נאמר הדין פעמיים. **ועונה** הגמרא שהחידוש שבאה המשנה לחדש הוא כפי ששנה אביו קשישא שיתומים שאמרו במשנה הכוונה, אפילו אם הם גדולים ולא רק אם הם קטנים, בין לגבי הדין שנאמר במשנה להישבע לנפרע מנכסיהם, ובין בדין שהגובה מהם קרקע בחוב שהיה חייב לו אביו גובה מהקרקע הזיבורית וכלומר הפחותה של הירושה.

ושואלת הגמרא על מה שביאר שמואל שמה שנאמר במשנה שנשבעים להקדש הכוונה שלא גובים חוב מההקדש בלא שבועה, שהרי אף את הדין הזה שנינו כבר במשנה שמנכסים משועבדים לאחר שאינו הבעל חוב, לא יפרעו אלא בשבועה, וכיון שהם משועבדים מה ההבדל אם הם משועבדים לאדם אחר וכלומר להדיוט או לגבוה.

וביאר דברי המשנה שם הוא שאדם שהלווה לחבירו כסף בשטר, קרקעותיו של הלווה משתעבדות לחוב של המלווה, ואם הוא מכר את קרקעותיו, ואחר כך לא שילם את החוב, המלווה יכול ליטול את הקרקע מהקונה, וכלומר פורע את החוב מהקרקע שמשועבדת לו, עוד לפני שהקונה קנה אותה.

והטעם שמנכסים משועבדים לא נפרעים בלא שבועה, הוא משום שחוששים שהמלווה יעשה קנוניא עם הלווה שהוא יטול את הקרקע תמורת חובו אפילו שהלווה כבר שילם לו, ואחר כך יחלקו בקרקע, כך שבצעם המלווה והלווה נטלו שלא כדין את הקרקע מהקונה.

ועונה הגמרא שהחידוש הוא שלא פוטרים אדם מלהישבע להקדש הוא שלא אומרים שאדם לא יעשה קנוניא נגד ההקדש עם הלווה, ולכן הוא יוכל לגבות את הקרקע המשועבדת מההקדש אף בלא שבועה אלא אף לגבי הקדש חוששים לקנוניא ולכן נשבעים על קרקע משועבדת אף להקדש.

ומקשה הגמרא שהרי רב הונא אמר לגבי שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו קודם מיתתו, אבל אמר שמנה אחד הנמצא אצלו שייך לפלוני ואינו קדוש הוא נאמן, כי לא חוששים לקנוניא שהוא עשה על ההקדש.

ועונה הגמרא שדווקא שם לא חוששים לקנוניא, כי אדם שנוטה למות לא יעשה קנוניא על ההקדש, אבל לגבי בריא חוששים לקנוניא.

משנה. אלו דברים שאין נשבעים עליהם שבועת הדיינים, העבדים, והשטרות, והקרקעות, וההקדשות. **ובכל** אלו אין תשלומי כפל, ולא תשלומי ארבעה וחמשה, ושומר חנם אינו נשבע עליהם, ושומר שכר אינו משלם.

ודעת רבי שמעון שקדשים שחייב באחריותו, וצריך להביא אחרים אם אבדו, נשבעים עליהם, ושאינו חייב באחריותו אין נשבעים עליהם.

ואומרת המשנה שרבי מאיר אומר שיש דברים שהן בקרקע ואין כקרקע, אבל חכמים חולקים עליו.

ומבארת הגמרא במה נחלקו, כגון שאמר אדם לחבירו עשר גפנים טעונות בענבים מסרתי לך לשמור, והלה אומר אין אלא חמש, שרבי מאיר מחייב שבועה על הגפנים מחמת הענבים, אבל לדעת חכמים כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, וכיון שאין נשבעים על הקרקעות אף על הגפנים עם הענבים לא נשבעים.

ואומרת המשנה שאין נשבעים אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמניין, ומבארת הגמרא על מה לא נשבעים, כגון אדם שאומר לחבירו בית מלא תבואה מסרתי לך לשמור, או ארנק מלא מסרתי לך לשמור, והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל, פטור משבועה, אבל אם זה אומר שהבית היה מלא תבואה עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב.

גמרא. במשנה התבאר שלא נשבעים על עבדים שטרות קרקעות והקדשות אין נשבעים עליהם. ומבארת הגמרא מה המקור לכך.

ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שמהפסוק שנאמר לגבי תשלומי כפל "על כל דבר פשע כלל על שור ועל חמור ועל שלמה על כל אבדה" לומדים בכלל ופרט שלא נשבעים על כל אלו, שמה שנאמר "על כל דבר פשע" זה כלל שכולל כל דבר, ומה שנאמר "על שור על חמור על שלמה", זה פרטים בתוך הכלל, ומה שנאמר "על כל אבדה" זה שוב כלל. ובדרכי הלימוד כשלומדים בכלל ופרט וכלל, אין בפרט אלא מה שבכלל, ולכן כפי שהפרט המפורש זה דבר שהוא מטלטל כמו שור חמור שלמה, ואף הוא עצמו שווה ממון, לכן לומדים שתשלומי כפל הם רק על דברים כאלו, אבל לא על קרקעות שאינם מטלטלים, וממילא לא על עבדים שהוקשו לקרקעות, ולא על שטרות שאמנם מטלטלים, אבל אין גופן ממון.

ומה שלא משלמים להקדש תשלומי כפל זה ממה שנאמר בפסוק "כי יתן איש אל רעהו", והקדש אינו נקרא רעהו.

ומה שנאמר במשנה שאין על כל אלו תשלומי ארבעה וחמשה, לומדים ממה שנאמר בפסוק "ארבעה בקר ישלם תחת השור וחמשה צאן תחת השנה", ומבואר שיש רק תשלומי ד' וה' אבל לא תשלומי ג' וד', וכיון שאין כאן תשלומי כפל, ממילא נשאר דינם על הקרן בלבד.